

תורת הבטחון - פרשת ויקרא

להיות סמוך וקרוב להשי"ת. ועוד י"ל, דמשום הכי 'סמיכה' נתמעט משליחות, להורות - שהוא בעצמו, צריך לקרב עצמו להיות סמוך וקרוב להשי"ת, וא"א לעשות זאת ע"י שליח. וי"ל עוד דמשום הכי הסמיכה צריך להיות בכל כחו, והיינו להיות כל כולו דבוק וסמוך להשי"ת.

בענין לסמוך לגמרי על השי"ת

וְסִמְךָ יָדוֹ עַל רֵאשֵׁי הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עֲלֶיךָ. (א, ד)

סמיכה נתמעט משליחות

הק' הראשונים מדוע נכתב "ידו" בלשון יחיד ולא כתיב "ידי", הרי מדינא צריך לסמוך בשתי ידי? ועי' במש"כ רבינו בחיי לתרץ זה וז"ל, "אבל מה שנכתב "ידו" בכאן בלשון יחיד, בא למעט את השליח, כי אף על פי שבכל מקום שלוחו של אדם כמותו לא נאמר כן בסמיכה, ולכן נכתב "ידו". והסמיכה לא היתה אלא בעזרה, ותפק לסמיכה שחיטה, וצריך שיסמוך בכל כחו בשתי ידי על ראש הבהמה, שכן כתוב "על ראש העולה", לא על הצואר ולא על הצדדין", עכ"ל. הרי דסמיכה נתמעט משליחות [וכן איתא במנחות דף צג: עיי"ש] ולא אמרינן שלוחו של אדם כמותו. ולכא' צ"ב מדוע דוקא סמיכה נתמעט משליחות, ולא שאר העבודות.

לסמוך על השי"ת - מדת הבטחון

"סמיכה" הוא אחד מלשונות של בטחון. החובת הלבבות כתב (סוף שער הבטחון) ז"ל, "ומצאנו ענין הבטחון בלשון הקודש מליצים בעדו בעשר מלות כנגד עשר מדרגות האלה, והם: מבטח, ומשען, ותקוה, ומחסה, ותוחלת, וחכוי, וסמיכה, ושבר, ומסעד, וכס"ל, עכ"ל. ונראה בביאור הך לשון [ומדרגה] של סמיכה, דאין מי שסומך על אחד אם אינו סמוך לו. ר"ל - מי שקרוב ודבוק לחבירו, זהו סיבה לסמוך עליו. כמו כן לסמוך על השי"ת, כדי לסמוך על השי"ת, צריך להיות סמוך ודבוק להשי"ת, וכבר האריך המשך חכמה שמצות בטחון נלמד מקרא "ובו תדבק". והיינו להיות בתכלית הדבקות בהשי"ת, וכפי שיעור שקרוב ודבוק להשי"ת, זהו שיעור שהוא סמוך וסומך על השי"ת.

טעם הקרבנות

הנה הרמב"ן (שם, ט) כתב הטעם של קרבנות וז"ל, "כי בעבור שמעשי בני אדם נגמרים במחשבה ובדבור ובמעשה, צוה השם כי כאשר יחטא יביא קרבן, יסמוך ידיו עליו כנגד המעשה, ויתודה בפיו כנגד הדבור, וישרוף באש הקרב והכליות שהם כלי המחשבה והתאוה, והכרעים כנגד ידיו ורגליו של אדם העושים כל מלאכתו, ויזרוק הדם על המזבח כנגד דמו בנפשו, כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, והמנות להחיות בהן מורי התורה שיתפללו עליו. וקרבן התמיד, בעבור שלא ינצלו הרבים מחטוא תמיד", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו שהסמיכה הוא כנגד עצם המעשה עבירה שנעשה. וצ"ב, מהו יסוד ביאור מהותו של סמיכה שהוא כנגד עצם המעשה שנעשה.

סמיכה בכל כחו

הנה המלבי"ם כתב (שופטים טו, כט) שהחילוק בין "משען" ו"סמיכה", שסמיכה הוא בכל כחו כמ"ש חז"ל (הגיגה טו, ב) סמיכה בכל כחו בעיני, אבל "משען" הוא רק במקצת גופו. וא"כ יש לומר דזהו הלשון [ומדרגה] של "סמיכה" - לסמוך לגמרי אך ורק על השי"ת בכל כחו, ולא לסמוך על שום כח אחר.

קרבנות - קריבה להשי"ת

ונראה בעזרת"ל לכאר הענין, הנה כל תכלית של עבודת הקרבנות הוא להתקרב להשי"ת, וכמו שכתב הרמב"ן (שם) וז"ל, "וכל קרבן לשון קריבה", עכ"ל. ועל כן, מי שחטא - העבודה מוטלת עליו להתקרב אל השי"ת. כל החטאים הם אך ורק מחמת ריחוק מהשי"ת, וזהו סוד כל הענין של תשובה. לשוב ולחזור למקומו. וא"כ צריך לסמוך עצמו, ולקרב עצמו להשי"ת. ואפשר דזהו סוד ענין הסמיכה בכל קרבן. שלשון 'סמיכה' הוא מלשון 'סמוך' דהיינו 'קריבות' שתסמוך עצמו ותתקרב אל הדבר.

וכן האריך החובת הלבבות (שער הבטחון פרק ג - מפ"י לב טוב) שאם אין האדם סומך לגמרי על השי"ת יפסיד כל בטחונו וז"ל, "שיבטח על אלקיו לבדו, בדברים שהוא חייב לבטוח עליו, ואל ישתף אליו אחר, כלומר שלא יבטח גם על ה' וגם על אחד הברואים, כי בזה שהוא משתף אליו את מישהו אחר, הוא מאבד את בטחונו על אלקיו. וכבר ידוע לך מה שנאמר אצל אסא המלך בשעה שסמך על הרופאים, כמו שכתוב (דברי הימים ב' טו, יב): וגם בחליו לא דרש את ה' כי ברופאים, שנענש על זה למרות חסידותו, והכתוב אמר (ירמיה יז, ז): ברוך הגבר אשר יבטח בה' - והיה ה' מבטחו. ודבר ידוע הוא, שאם מישהו ממנה שני ממנים או יותר למלא איזה תפקיד, או אין למנוי זה ערך, וכל שכן שאם מישהו בוטח גם על האלקים וגם על זולתו, שבטחונו יחרס, ושבטחונו מפצל זה יהיה מספקת שימנע ממנו מה שהוא מקוה להשיג על ידו, כמו שכתוב ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו", עכ"ל. הרי שאם אין האדם סומך לגמרי על השי"ת, יפסיד כל בטחונו.

אמרו חז"ל (עירובין ג, א) [בנוגע לדבר התלוי ברבים שאי אפשר לסמוך עליהם שיעשו אותו] "קדרא דבי שותפי לא חמימא ולא קריא" - "קדירת תבשיל של שותפים אינה חמה ואינה קרה". ופי' המהרש"א

וא"כ י"ל דזהו הטעם מדוע הסמיכה הוא כנגד המעשה, שכל החטאים שנעשים הם מחמת הריחוק מהשי"ת, וע"כ צריך להתקרב,

וז"ל, "אין לפרש משום דזה רוצה בחמימא וזה רוצה בקרירא דלא שייך בזה הא דקאמר דרבים סמכי אהדדי ולא מדכרי אלא דר"ל כיון דכל אחד סומך אחרו נמצא לפעמים רוצים שניהם בחמימא לא הוה חמימא וכששניהם רוצים בקרירא לא הוה קרירא משום דכל אחד סומך עצמו על חברו וק"ל, עכ"ל. מבואר בדברי חז"ל שכל זמן שאין האחריות מוטלת רק על אחד מהם, כל אחד סומך על חברו שיעשה אותו, וע"כ בשותפים שכל אחד סומך על חברו, התבטל לא יהיה חם, שכל אחד מהשותפים סומך על חברו לחמו.

וכן הוא לענין לבטוח ולסמוך על השי"ת, שצריך האדם להיות סומך לגמרי "בכל כוחו" על השי"ת. וכל זמן שאינו סומך לגמרי על השי"ת, וסומך על אחר, או על השתדלותו וכדומה, יפסיד כל בטחונו. שהרי כל זמן שאינו סומך לגמרי, ימנע ממנו מה שמקוה וסומך על השי"ת, כמו כל דבר הנמסר לבי תרי. וזהו מה שהביא החובת הלבבות מאסא שסמך על הרופאים, והיינו דהגם שהאדם חייב לעסוק בעסק ההשתדלות, בין בעניני פרנסה, ובין בעניני רפואה, מ"מ אין לסמוך על ההשתדלות, שההשתדלות אינו מועיל כלל, וכל ההשתדלות הוא רק לקיים מצות השי"ת לעסוק בהשתדלות. ואילו יסמוך על ההשתדלות יפסיד כל בטחונו בהשי"ת.

יתומים בוטחים בה'

ויסוד דבר זה מבואר היטב ממה דכתיב (שמות כב, כא-כב): "כל אלמנה ויתום לא תענון. אם ענה תענה אתו כי אם צעק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו". וצ"ב מדוע השי"ת שומע דוקא לתפילת יתומים ואלמנות יותר מתפילות שאר בני אדם. וביאר רבינו בחיי על הפסוק וז"ל: "ויתכן לפרש בזה כי דרך בני העולם שהם עלובים באיזה דבר שיהיה שיטרחו אחרי מושיעים ועוזרים, והיתום והאלמנה הם חלושי הכח אין להם עוזרים, ולכך לא יבטחו באדם כי אם בהקב"ה שהוא עוזר ומושיע ומגן ובעבור זה יודיע הכתוב כי הם נעזרים יותר מכל אדם, וכענין שכתוב בהם (משלי ג, יא): "כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אתך", ומפני שדרך הבריות לענותם תמיד כל היום לכך כפל הענין, והיה ראוי שיאמר "אם ענה תענה אותם" ליתום ולא אלמנה שהזכיר, ואמר "אותו" להזהיר שלא לענות אחד מהם פעם אחר פעם, שאם יעשה כן "כי אם צעוק יצעק אלי" כלומר כשיצעק אחד מהם אלי "שמוע אשמע צעקתו" של כל אחד ואחד וכן כל צעקה וצעקה של כל אחד, ועל כן הוצרך הכתוב לכפול הצעקה והשמיעה כדי ליתן שמיעה על כל צעקה וצעקה, וכן מצינו חלקי השמיעה ומדרגותיה כפי הצעקה והצער שיש לו בצעקתו, והוא שכתוב (תהלים לט, יג): "שמעה תפילתי ה' ושועתי האזינה", הזכיר בתפלה שאדם מנענע שפתיו לשון "שמיעה" והזכיר בשועה שמצטער יותר וצועק לשון "האזנה" שהוא הטיית האוזן וגדול משמיעה, ובדמעה היוצאה מתוך הכנעה וצער גדול יותר הזכיר (שם) "אל תחרש" והוא הפקת רצונו, ותבין מזה איך הקדוש ברוך הוא מדקדק בנתיבות השכר למדוד לכל אחד כמדדתו, עכ"ל. [וע"ע במש"כ רבינו בחיי ריש פרשת וישב.]

ומקור לדבריו הוא מדברי המדרש (שמות רבה פ' ל): "כל אלמנה ויתום לא תענון - ר' יוסי אומר למה אהב אלהים יתומים ואלמנות אלא

שאין עיניהם תלויות אלא בו שנאמר (תהלים סח, ו) אבי יתומים ודיין אלמנות לכך כל הגוזלן כאלו גוזל להקב"ה שהוא אביהם שבשמים", ע"כ.

הרי מבואר בדבריו יסוד זה, דיתומים ואלמנות משום שאין להם אב ואם, ואין להם על מי להשען, ע"כ הם בוטחים וסומכים לגמרי רק על אבינו שבשמים, ומשום הכי השי"ת שומע אל תפילתם - שעניניהם תלויות רק בו ית'. וזה שהקב"ה שומע אל תפילתם אינו דוקא משום שהם יתומים, רק משום שהם בוטחים וסומכים לגמרי עליו, משום שאין להם על מי להשען. וכן כל אחד ואחד, אפילו אם יש לו אב ואם, מ"מ אם יסמוך לגמרי על השי"ת, ואינו בוטח באחר לעזור לו, ומשים עצמו ממש כמו יתום, ותולה עיניו רק בהשי"ת, בודאי השי"ת ישמע לתפילתו כמו ששומע לתפילת יתום.

בביאור טבע של בטחון

ובאמת זהו ביאור מהותו של עצם הטבע של בטחון. למשל, מי שבוטח על חברו שיעשה לו איזה דבר, במדרגה שבה הוא בוטח עליו לעשות מה שרוצה ממנו, זהו גופא מה שמחייבו לעשותו. ואם סומך על חברו וגם על אחר, ליכא המחייב המוטל על חברו לעשות מה שבטח בו. ואם סומך על חברו לגמרי, בודאי בלי שום ספק שחברו יעשה אותו דבר. א"כ קו"ח בן בנו של קו"ח אצל קוב"ה שאוהב אותנו מעל ומעבר להשגתנו, אם נהיה בטוחים רק בו שיעשה לנו צרכנו, בודאי הוא יעשה, שהרי אנו סומכים עליו. וכן הוא להיפך שאם ח"ו יבטח בזולתו, וכאילו אינו צריך לו יתב"ש, אז מסיר הקב"ה את השגחתו מעליו. וכאשר נתבונן בזה, נבין כמה נחוץ הוא לאדם לבטוח בה', שכמו שהוא בוטח בה' - כן יהיה ה' מבטחו.

וכן ביאר הענין מרנא החפץ חיים (זכור למרים פרק כ') וז"ל, "עוד מצינו בתורה ראייה עד כמה גדולה מדת הבטחון, ממצעשה דלוט עם שני המלאכים שבאו אליו. וכאשר נסבו על ביתו אנשי סדום וחפצו להרגם, יצא אליהם לוט בטענה, שלא יעשו להם רעה, כי על כן באו בצל קורתך, רוצה לומר, שהם בטחו בי שאנכי אוכל להצילם מידכם, על כן בבקשה מכם, שזה יהיה שכרם, שינצלו מכל רע. והנה נחזה אנו, הלוא ידעינן מעשיו של לוט, שלא היה אדם כשר כלל, כדכתיב (בראשית יג, יא): "ויסע לוט מקדם", ואמרו חז"ל: מקדמונו של עולם, ואף על פי כן שפט בשכלו, שעבור ענין זה ראויים הם שינצלו [ונכתב זה בתורה], על אחת כמה וכמה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא מקור הרחמים והחמלה, כאשר יבטח בו האדם באמת, בודאי יעזרונו הקדוש ברוך הוא להנצל מכל רע. על כן אחי ורעי, אף שבזמננו תקפו עלינו צרות רבות עד שנלאינו נשוא, מכל מקום אם אך נתחזק ונבטח בה' בכל לבבנו, בודאי יעזרונו הקדוש ברוך הוא ונזכר לפניו לטובה, כדכתיב (תהלים קטו, יב): "ה' זכרנו יברך, יברך את בית ישראל וגו'", עכ"ל. הרי, חזינן מדת הבטחון מלוט, שכיון שסמכו המלאכים עליו לגמרי ובטחו בו לגמרי, זה היה המחייב של לוט להצילם, "כי על כן באו בצל קורתך". כן מי שסומך לגמרי בהשי"ת בודאי ינצל מכל רע שבעולם!